

УДК 378.4

Захарова Е.В., Кириченко О.А., Бугрім Є.Ю., Рожок С.С.

м. Харків, Україна

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У НАУЦІ

Плагіат, шахрайство та корупція у науковому середовищі досягли безпрецедентних масштабів у всьому світі. Це ставить під загрозу якість освіти, і перспективу розвитку науки, і професіоналізм випускників. Саме час ще раз згадати про академічну доброчесність, позначити її важливість та принципи.

Академічна доброчесність – це все існуючі в науковому середовищі законні правила та морально-етичні принципи, які мають дотримуватися під час навчання, викладання та здійснення науково-дослідної діяльності. Сукупність цих правил і принципів – зразок того, як має бути в ідеалі.

Ігнорування, заперечення та порушення цих норм охоплюється поняттям «правовий нігілізм». Найпоширеніші порушення академічної доброчесності:

– Плагіат. Це проблема №1 у науковій спільноті. Хто як не викладачі ЗВО стикаються з багаторазово переписаним рерайтом одного і того ж колись вдалого диплома. У масштабах серйозніших досліджень плагіат завдає ще й матеріальних збитків автору.

– Хабарництво та корупція. Ці два бича сучасності не оминули наукову сферу. Навіть найрейтинговіші ЗВО стають учасниками корупційних скандалів.

– Шахрайство та обман. Результати досліджень часто фальсифікуються та «підганяються» під потрібні цифри. Надання свідомо неправдивої інформації стало просто звичною практикою.

Передбачено адміністративну, дисциплінарну, кримінальну відповідальність. Мінімум, що може бути при виявленні порушень академічної доброчесності – студент чи аспірант провалить захист, вченому відмовлять у публікації, а може навіть позбавлять звання [1]. Світова практика знає серйозніші випадки: можливе навіть позбавлення волі за плагіат до двох років.

Академічна доброчесність має на увазі тісний взаємозв'язок норм права та моралі. Принципи – відповідні. Головні з них:

– Законність. Авторські та інтелектуальні права під захистом закону. Тобто просто взяти чужий опублікований матеріал, не посилаючись на нього – вже порушення. Видавати інші джерела за власні – теж.

– Добропорядність. Не всі норми моралі охоплюються законом. Якщо спритний досвідчений вчений почув ідею, побачив незапатентовану розробку або прочитав напрацювання свого колеги, і швидше використав її у своїх наукових працях –

згідно із законом, притягнути до відповідальності фактично неможливо. Це питання совісті.

– Повага. Шанобливі стосунки, неприпустимість знецінення праці інших – це базова основа будь-яких відносин. Застосовуючи цей принцип, легше вибудувувати партнерство та співробітництво, обмінюватися досвідом, не виходячи за межі доброчесності.

– Справедливість. Не секрет, що несанкціоновані запозичення трапляються часто. Питання стоїть у невідворотності покарання для будь-якого порушника, чи то молодий студент, чи досвідчений професор зі світовим ім'ям.

Перший та головний інструмент контролю – перевірка наукових праць за системами Антиплагіат. Їх безліч. В арсеналі редакційної колегії журналів, складу кваліфікаційних комісій, викладачі ЗВО мають кілька надійних варіантів з потужними алгоритмами.

Чим серйозніша наукова праця, тим складніша структура перевірок. Так, оцінюючи дисертації, ВАК, кваліфікаційна комісія чи інші компетентні органи оцінюють дисертації з урахуванням правил *academic integrity*, зокрема шляхом перевірки «чистоти» перекладу документа.

Стаття 42 Закону України "Про освіту" залишає за вищими навчальними закладами право визначати формат перевірки та ступінь покарань за порушення [2].

Так, багато ЗВО затвердили Кодекс честі (Кодекс етики, Кодекс академічної доброчесності). Це орієнтир. На рівні

Міністерства освіти та конкретних навчальних закладів затверджуються накази та розпорядження такого змісту:

- про порядок перевірки атестаційних робіт на плагіат;
- положення про протидію академічному плагіату;
- положення про атестаційну роботу претендентів і т.д.

Якщо порушення охоплює склад злочину (наприклад, крадіжка розробки, у тому числі шляхом використання комп'ютерно-технічних засобів), розгляд переходить у площину кримінального розслідування.

Перевірку дотримання академічної доброчесності пройдено, якщо контроль покаже, що дотримано норм авторського права, надані результати діяльності – достовірні. А також встановлено, що робота оригінальна, є посилання на всі джерела, що використовуються, і автор орієнтується у своєму дослідженні.

Література:

1. Конституція України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.10.2023).
2. Закон України «Про освіту»: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 27.10.2023).